چیرۆکی ئیمامی دارینه یا بەسەرهاتی ژن و دەمارگرژی لە کوردستان

لە لاپەڕەکانی پێشووی ئەم کتێبە چەند جار ئاماژە کراوە کە ژن لەنێو کوردان دا پلەوپایەیەکی بەرزی هەیەو زۆری قەدر دەگیرێ، وەك لە مێژووی کوردان دا ژنی کارزان و لێوەشاوە هەبوون کە بەپایەی بەرز گەیشتوون و لاپەڕەی درەوشاوەیان بۆخۆیان تەرخان کردوە. ئەوەش دەزانین کە ژنان لە کوردستان ئەم تەنگ و چەڵەمانەیان لەسەر ڕێ نیە کە ژن لەنێو قەومەکانی دیکە لە ڕێیان دایەو ئازادی تەواوی کۆمەڵایەتیان هەیە، بەڵام سەرەڕای ئەوەش ژنانی کورد دەگەڵ هێزێکی بەرزترو دوور لە مەنتق بەرەوڕوون کە بەناوی غیرەت و مەسەلەی نامووس لەنێو کوردان دا بەتوندی لەگۆڕێ دایە. بەداخەوە ئەم کارە بەدرێژایی سەدەکان خوێنی لەسەر ڕژاوەو زۆر چیرۆك و حەماسەی جۆراوجۆری لێ کەوتۆتەوە کە دوای تێپەڕ بوونی زۆر ساڵ بوونەتە بەشێك لە فۆلکلۆری نەتەوەیی و جیل لە دوای جیل و سینگ بە سینگ دەگەڕێن و باڵ و پەڕیان گرتوە، بوونە شتی نەمرو پیرۆزی خەڵك و لە شەوانی ساردی زستان دا، بە گوتنەوەو گێڕانەوەی ئەو چیرۆکانە، گەرمی تایبەت بە شەونشینی بنەماڵەکان و کۆبوونەوەکانی ئەم گەلە دەبەخشێ. بۆنموونە زەین بدەنە ئەم کورتە چیرۆکە:

ئەم ڕووداوە لە گوندی "زەنقەر Zanghar" هەڵکەوتوو لە شارۆچکەی "داقوق"ی کوردستانی عیراق قەوماوە، بەم شێوە بووە: ئەم گوندە کیژێکی جوان و خوێن شیرنی لێ دەبێ کە لە بواری پاکداوێنیش گرەوی لە هەموو ئافرەتانی دێ دەبردەوە. ئەو کچۆڵە دەبێتە ئەوینداری گەنجێکی ڕێك و پێك و لێوەشاوەو جوان چاك کە بۆ جوانمێری و پیاوەتی ناوبانگی کردبوو، لاوەکەش دڵی دابوو بەو کچەو زۆری خۆش دەویست، بەهۆی نەبوونی هەلومەرجی پێویست هیچ کام لەوان ئەو ئەوینداریەی خۆیان لەلای یەکتر نادرکێنن. ڕۆژگاریان تێپەڕ دەکرد تا بە هەڵکەوت ڕۆژێك کە کچۆڵەکە دەچێتە بیرێ لە سەر ڕێ دەچێتە کانی قەراغ دێ و لەوێ لاوی دڵخوازی خۆی دەبینێ. هەردووکیان لەوێ ئەوینی خۆیان بەرانبەر بە یەکتر ئاشکرا دەکەن و ئەوەی لەو ماوەدا دەدڵیان دابووە بۆ یەکتری هەڵدەڕێژن، جووتەی دڵداران لەوە خافڵن کە کەسێکی بەدفەڕو قسە هەڵبەست ئەوان لەکاتی گۆڕینەوەی ئەم وشە

www.pertwk.com

جوانانەو رازو نیازیان دا دەبینێ، هەر کە دەگەڕێتەوە گوند، کابرای چل درۆ ئەوەی لە درۆ بۆی ساز دەکرێ بەنێو خەڵك دا بڵاوی دەکاتەوە، کورد گوتەنی "قسە کەوتە زارێکی دەکەوێتە شارێکی"، درۆکانی ئەم کابرا ناپاکە کە بە تەواوی پێچەوانەی راستی بوون لە دێدا بڵاو دەبێتەوە بە گوێی باب و برای کچەش دەگا. ئەوانیش وەك لەنێو کوردان دا باوە بێ ئەم لاو ئەولا باوەڕ بەم درۆیانە دەکەن و بێئەوەی چاوی راستی بین بکەنەوەو وەدوای روون کردنەوەی رووداوەکە کەون بڕیاری کوشتنی ئەم دوو ئەویندارە دەدەن. کاتێك دێنە پێوشوێنی کچەکە، ئەو خەریکی شیر کوڵاندنەو بە دارۆکێك ئاورەکە خۆش دەکا، حاڵی باب و براکەی نائاسایی بەرچاو دەکەوێ، هەست بە مەسەلەکە دەکا، هەرچی پێیان دەڵێ ئەمن پاکم و غەشم تێدا نیەو ئێوە خراپ حاڵی کراون و ئەوەی بیری لێ دەکەنەوە راست نیە، ئەوەی بە ئێوەیان گوتوە بوختانە، ناچێتە گوێی باب و براکەی کە دەمارگرژی و تووڕەیی کوێری کردبوونو، ئاخری خۆی بە قەدەر دەسپێرێو دەڵێ، ئێستا کە دەتانەوێ بمکوژن دوو رەجام هەیەو لە دوایین دەمی ژیانم دا ئەم دوو داخوازەم لێ قبووڵ بکەن، یەکیان ئەوەیە کە دوای کوشتنی من کارتان بەو کوڕە نەبێ کە تاوانی تەنیا ئەوەیە منی خۆش ویستوەو هیچ تاوانێکی نەکردوەو خراپ دەگەڵ من نەجووڵاوەتەوە، ئەوی مەکوژن. داوای دووهەمیشم ئەوەیە کە دوای کوشتنم هەر لێرەم بنێژن و ئەم سەرەبزووتەش کە ئاگری شیرکوڵاندنەکەم پێ خۆش دەکرد لە پەنا کێلەکەم بچەقێنن و لە جیاتی ئاو خوێنی منی دەبن کەن تا دواتر ئەگەر بزووتەکە شین بۆوەو لق و پۆپی دەرکرد بۆتان روون بێتەوە کە من لە حاڵێکا هیچ تاوانێکم نەبووەو لە ئاوی شەو پاکتر بووم کوژراوم و ئەوکات بە خەڵك رابگەیەنن تا زیاتر لەوە وەباڵی من وەئەستۆ نەگرن. کچۆڵەی بێتاوان دەکوژرێو باب و براکانی وەسیەتەکەی جێبەجێ دەکەن، واهات بزووتەکەی بە خوێنی ئەو دێرابوو شین بوو، زیادی کردو هەڵچوو تا هەموو ئەو کەسانەی بە نەزانی تۆمەتی ناپاکیان وەپاڵ ئەو کچە مەعسووم و بێتاوانە دا شەرمەزار بن و لەبن ئەو دارە تۆبە بکەن، ئەمڕۆ خەڵکی ئەو شارۆچکەو دەوروبەری ئەو دارە کە "کونار یا زرك"ی ناوە بە "ئیمام دارینە یا دارئیمام"یشی پێدەڵێن و گلکۆی ئەو کیژەیان کرۆدتە زیارەتگایەکی گرینگ. هەموو حەوتوویەك کیژان و کوڕانی لاو بۆ گەیشتن بە ئارەزووەکانیان دەستەوداوێنی ئەو موغبەرە دەبن.[327]

---

[327] داب و نەریتی کوردەکانی گەرمێن، ل 136.

چیرۆکی کێوی جوودی (گوتی)و پێوەندی ئەو بە حەزرەتی نووحەوە

داستانی کێوی "جوودی یا گووتی" چیرۆکی حەزرەتی نووحەو لەنێو تەواوی قەومەکانی دەوەردا بە زمان و شکڵی جۆراوجۆر بەڵام لە یەك چیرۆك دا باس کراوە، بۆنموونە تورکان بە "ئاگریداغ" و ئەرمەنی بە "ماسیس ("ماسیك"، مازیك و هەروەها بە مەبزە زۆزار (کێوی گەمی یا کەشتی)" و عەرەبان بە جوودی ناو دەبەن. لە زمانی فارسیدا بەناوی کێوی نووح دەناسرێ. بەڵام ئورووپاییەکان بە ئاراراتی ناو دەبەن و جگە لەوانە ناوی دیکەشی هەیە. (ئەنسکلۆپیدی ئیئونو بە زمانی تورکی ئەستەنبولی لە بەرگی 1 لاپەڕە 230). بەڵام کوردان ئەو کێوەیان بە زمانی دێرین و بە ناوی خۆیان "کوردی، کورتی، گوتی وەك کێوی نووح ناودێر کردوەو ئەم ناوە قەدیمیترین ناوە کە ئەم کێوە هەیبووەو عەرەبان هەر ئەوەی ئاخری واتە "گوتی"یان موعەرەب کردوەو گوتویانە "جودی". یونانیەکانیش لە عەرەبەکانیان خواستۆتەوەو پێیان گوتوە "جوردی" [زانستنامەی ئێران و ئیسلام بەرگی 1، لاپەڕەکانی 70و 71] بە درێژی لەم بابەتە دواوە.

لە تەورات دا جێگەی راستی "گوتی=جودی" دیاری نەکراوە، کەچی ئەرمەنیەکان و هی دیکە بەڕاشکاوی ئارارات بە گوتی دەزانن و تەنانەت پاشماوەی کەشتی نووح لە ئارارات دا هەر ماوە [هەرکەس ویستوویە بچێتە قوللەی کێوەکەو سەفینەکە ببینێ. لەبەر موعجیزەی سەفینەکە نەیتوانیوە ببینێ؟!] ئەوە لە کتێبی "لە گوزەرگەی مێژوو" ، نووسینی محمد حافق زادە لاپەڕە 381دا هاتوە.

ئاراراتی گەورە کە سەرچاوە ئیسلامیەکان بە "جبل الحارپ"یان ناو بردوە، 5172 میتر لە تەرکی دەریا بەرزە، قوللەکەی گۆڕایەکی بازنەییە کە دەورەکەی 150 تا 200 پایەو لەلای باکووری رۆژهەلاتی دۆلی قوولی "سین ژاك" هەلکەوتوە کە ئێستا وشکەو شینایی لێ نیە، بەلام نووسراوە جیاوازەکان وا نیشان دەدەن کە لە سەردەمانی پێشوودا لێرەوار بووەو نێچیریشی زۆر لێ بووە. [ئیستەخری ل 191 و توماس ئارتسرونی T. Artsruni مێژوونووسی هەرمەنی، زانستنامەی ئێران و ئیسلام و سەفەر بۆ ئێر ان لە سەردەمی فەتحعەلیشای قاجار ل141 نووسینی دوکوتزبوئە] بۆیە هێندێك ئەو گومانەیان بۆ هاتۆتە پێش کە لە ئاکامی تۆفانەکەی نووح بۆتە هۆی سەوزی و جوانی ئارارات، بەلام وا وێدەچێ کە ئاکتیوبوونی گڕکانی ئاراراتی گچکە لە سالی 1840ی زایینی کە بوومەلەرزەکەشی وێرانیەکی زۆری لێ کەوتەوە (وەك وێران بوونی سەومعەی سێن جێمز بە تەواوی) و ماددە تواوەکانی ئەو گڕکانە بووبێتە هۆی گۆڕانی روخساری ئارارات.

دیارە ئەرمەنیەکان زۆر سەرنج دەدەنە گۆڕان و لێکدانەوەی وشەکان. لە نیشان دانی ئارارات لە جیاتی کێوی گوتی زۆر توندن، هەر بەم دەلیلانە سازکردنی شاری نەخجەوان بەکاری حەزرەتی نووح دەزانن [جملی کارری لە سەفەرنامەکەیدا نووسیویەتی: بەلام ئەوە کە زۆرینەی توێژەرەوەو لێکۆلەران بڕوایان پێیەتی ئەوەیە کە کێوی گۆتی ئارارات نیەو لە دەوری شاری جزیرەیە کە بەناوی بناغەدانەری خۆی "گوتی" یا "کوتی" بەناوبانگە، هەرچەند لێکۆلەرەوان و رۆژهەلاتناسان هەرکام بەجۆرێك ناویان هێناوە، بەلام هەموو ناوەکان پیتەکانی ناوی "کورد"یان تێدایە. هەروەك مستەوفی لەباسی دیاربەکرو هێنانەگۆڕی ئەم ناوچە دەنووسێ جوودی لە دەوەری دیاربەکرە (نزهە القلوب، بە هیمەتی محمد دەبیرسیاقی ل124) یا ابو عبدالله محمد بن احمد مقدسی دەنووسێ: سەمانین لە قەراخ رووبارێکی پڕ ئاو هەلکەوتوە کە بە بناری کێوی جوودی دا دەڕوا، لە زمان وهب کوڕی منبەوە دەگێڕێتەوە کە یەکەم شار بووە کە لە جزیرە دروست کراوە (حسن التقاسیم فی معرفە الاقالیم بەشی هەوەل ل96تا 195) و دوایەش کلاویخو بالوێزی ئیسپانیا لە دەرباری ئەمیر تەیموور، دە سەفەرنامەکەی "جوزناباربارو"دا لەسالی 883و هەروەها "تاورنیە، ژال پانیت"ی فەرانسەیی هەموویان ئەم کێوە بەناوەکانی گۆردیەن Gordian وکوردنین Cordnin و کوردونینی Cordunini و کاردیە Cardian و کوردی Curdes و کاردوکس Carduches ناو دەبەن و باسێکیان

له ئارارات نەكردوە. هەمووی ئەو ناوانە كە بەدرێژایی مێژوو زۆرجار باسیان لێوە كراوە بەمانای كوردو كوردستان بووەو هەیەو ئەو زاناو واژەنووسانەو... وەك نووسەری تەفسیری نموونە لە لاپەڕی 111 و راغب نووسەری كتێبی تاج العروس بەرگی 7 وشەی جوود و التبیان فی تفسیر القرآن بەرگی 5 ل492 بەدوا. گوزارشی زۆر سەرنج راكێشی دێرینەناسی سۆڤیەتی پێشوو لەسەر كەشتی نووح نووسینی مەهدی ئیمانی لە گۆڤاری مەكتەبی ئیسلامو... یش شوێنی راوەستانی كەشتی حەزرەتی نووح بە كێوی جوودی لە دەوەری جزیرەی كوردستان لە نیزیك مووسڵ و نیزیك ئامێد(دیاربەكر) دەزانن. هەروەك تفسیر المیزان و نموونەو كتێبی موفرەدات ئەو شوێنەی بەدیاربەكر لە دەوەری مووسڵ ناو دەبەن. (وەرگێراو لە ئارازا = ئەرەس لە گوزەرگەی مێژوودا) و كتێبی ئیعلامی قورئانیش دەنووسێ: كێوی جوودی زنجیرەی كاردۆئینە لە باكووری رۆژهەڵاتی جزیرەی ابن عمر لە رۆژهەڵاتی دیجلەی نیزیك مووسڵ و كوردەكان بە زاراوەی خۆیان "كاردۆ"و یۆنانیان جۆردی و ئەعراب "جوودی"یان پێ كوتوە. لەمەش زیاتر لە وەرگێڕانی تەوراتیش بە زمانی ئاسۆری كە "ترگوم"ی ناوە جێگەی پەك كەوتنی كەشتی نووحی "قوللەی كێوی كوردان - كوردوئێن = كاردین" نووسیوە كە بە وتەی حافف زادە جوغرافی زانانی عەرەبیش ئەم شوێنە دەگەڵ كێوی "گوتی=جودی" لە جزیرە بەیەك دادەنێن، وێڕای ئەوەی دەنووسن: هێندێك لە تەختەكانی گەمێكە هەتا سەردەمی حكوومەتی خەلیفەكانی عەبباسی لەسەر لوتكی چیا هەر مابوونەوە. بەهەرحاڵ رای زۆربەی نیزیك بە هەموو لێكۆڵەرەوان ئەوەیە كە كێوی نووح هەمان كێوی "گووتی= جوودی لە رۆژهەڵاتی دیجلەو لە دەوەری جزیرە ابن عومەرەو گوندی "سەمانین" لە بناری ئەو چیایەیەو گڵكۆیەكیش لەسەر چیایەكەیەو هەلومەرجی تر بەپێی نووسینی "ئەعلامی قورعان لە نووسینی خەزائیلی، ل281 كە ئەویش لە لاپەڕەكانی 13 تا 11" نیشاندەری ئەم بۆچوونەن. هەرچەند دەگەڵ باوەڕی هێندێكان ناخوێنێتەە، بەڵام روونترین دەلیل بۆ ئەم رایە ناوی كێوەكەیە كە لە ناوی نەتەوەی كورد وەرگیراوەو هەر بەناوی ئەوانیشەوە بەناوبانگەو "گوتی یا موعرەبی جوودی" دەگەڵ ئارارات جیاوازی زۆرە.

دێرینەناسانی رووسیش لە گۆڤاری "ئیتفاقینزۆب" ژمارەی تەشرینی دووهەمی ساڵی 1953، مەتڵەبێكیان نووسیوە كە ئاماژە پێكردنی بەكەلكە، ئەوان لەشوێنێك بەناوی "وادی قاف" كە بەینێكی زۆری لەگەڵ ئارارات هەیە وێڕای توێژینەوە چەند پارچە تەختەیان دۆزیەوە، كەسانێك لەوانە لەسەر ئەو باوەڕە بوون كە ئەوانە لە

تەختەكانی گەمێی حەزرەتی نووح كەوتوون و ماوەی 5000 ساڵ لە دڵی خاك دا ماونەوە. بەڵام دیتنەوەی تەختەیەكی دیكە كەمێك دوورتر لە شوێنی تۆژینەوەی رووسەكان كە ئەویش نەڕزیبوو، هێندێك خەتی خواروخێچی نەناسراویشی لەسەر نووسرابوو، ئەم كەشفەی كەمێك خستە بەر شك و بەجۆرێك لە شێرن كاری رووسەكان كەوتە بەرچاو، ئەو تەختە ئەمڕۆ لە مووزەی مۆسكۆ راگیراوە.

مامۆستایانی خەت ناس پێیان وایە كە ئەو نووسراوە خەتی ئارامی‌یەو هەركام لەوان بەجۆرێكیان وەرگێڕاوەتەوەو بە چەشنێكیان تەعبیر كردوە كە بە هیچ دەلیلێك ناتوانن راست بن و زیاتر لە باوەڕی زانستی دوورن.

یەكەم ئاماژەی كە بە توفانی نووح كراوە، لە لەوحەیەكی قوڕینی دۆزراوە لە مەڵبەندی بابیل لەشاری "ئوور" بووە كە ئەمڕۆ لە مووزەی "ئەشموولیان Ashmulian"ی زانستگەی ئاكسفۆردی لەندەنە. ئەو لەوحەیە بەخەتی میخی‌یەو پرۆفیسۆر ج.جۆرج ئیسمیت ئاوای وەرگێڕاوەتەوە: "ئەوان پێش توفان بوون. دووسەدو چل و یەك هەزارو دووسەدساڵیان سەڵتەنەت كرد. توفان هەستاو گۆی زەوی داگرت، توفان نیشتەوەو دوای ئەوەی حكوومەتێك كە پێویست بوو لە ئاسمان هاتەخوار كە بارەگاكەی لە كیش بوو" مێژوونووسانیش بنیادنانی شارو حكوومەتی "ئوور" لە ساڵی 4100ی بەرلە میلاد دەزانن و لەدایكبوونی "حەزرەتی ئیبراهیم"یشیان دوای توفانی نووح نووسیوە كە بە نووسراوی عیبری تەورات بەرانبەری 2160ی پێش میلادەو بەپێی ئەو رێكەوتە توفانی نووح دەبێ دەوری 500 ساڵ بەرلە میلاد بووبێ. لە كۆتایی ئەم باسەدا خراپ نیە ئاماژە بكرێ كە بەپێی ئەو بەڵگەو ریوایەتانەی بە دەستەوەن، حەزرەتی نووح (ع) پێش ئەم توفانە بە پێغەمبەری هەڵبژێرابوو، چلۆنایەتی ئەم توفانەو پێوەندی ئەو بە حەزرەتی نووحەوە خۆی چیرۆكێكە كە وەك كێوی "گووتی=جوودی" خۆی هەركەس بە چەشنێك دەیگێڕێتەوەو لێی دەدوێو ئێمەش هەوڵ دەدەین بە چەند بەش لەو چیرۆكە كە زیاتر بە بەڵگەو جێباوەڕن ئاماژە بكەین...

لە كتێبی (ئاراز لە گوزەرگەی مێژوودا، لە نووسینی حافظ زادەدا هاتوە: جگە لە زیارەتگەی سەر كێوی جوودی، لە داوێنەكەشی گوندێك بەناوی "سوق الیمانین=بازاڕی هەشتاكان" هەیە كە خەڵك باوەڕیان وایە حەزرەتی نووح لە كێوی گووتی دەگەڵ هەشتا كەس هاتۆتەخوار، ئەو گوندەی دروست كردو بەناوی ئەو هەشتا كەسەی دەگەڵی بووە ناوی "هەشتاكان"یان لەسەر داناوە.

گوتمان هەر قەوم و ئاینێك لە موسوڵمان و مەسیحی و یەزیدیو... بە چەشنێك بە شێوەیەکیان گوتووەو هەروەك گوترا، لە قورئانی کەریمیش لـە سوورەی پیرۆزی "هـود" لـە ئایەتـەکانی 43و44 ئامـاژەی پـێکراوە: "و قیـل یـا ارچ ابلعـی مـاوك و سمـاووو اگعـی و غـیچ المـاو و قچـی الامـرو استـوت علـی الجـودی و قبـل بعـد اللقـو القالمين" و "گوترا ئەی ئاخ ئاوی خۆت قووت دەوەو، ئەی ئاسمان تۆ بـاران راگـرەو، ئاو چووە هەردەوەو کارەکە مایەوەو کەشـتی نـووح لـە چـیای جـوودی جـێگیر بـوو، دووری و نەفرەت لـە سـتەمکاران. کـۆی هـەمووی ئـەو قسـەو ریوایەتانـە ئەوەیـە کـە حەزرەتی نووح لە هاتنی ئەو تۆفانە ترسناکەی کە ئاکامی غەزەبی خوای بوو ئاگـادار بووەو هەر بەو دەلیلەش لە سنجاری کوردستانی عـیراق دەسـتی کـرد بـە سـازکردنی کەشتی‌یەك تا خۆی و چاکانی دەوری خـۆی دەگـەڵ گیانلەبـەری جۆراوجـۆر کـە وەك دەڵێن لە هەرکام جووتێك لە نێرومێ هەڵگرێو دەربازیان کا، کاتێك لە گوندی "عـەین سینا Aimsina" هەڵکەوتوو لە شارۆچکەی شێخان سەر بە بەدریەی نیزیك مووسڵ خـەریکی دروسـت کردنـی کەشـتی بـوو، خـەڵك گـەپیان پـێدەداو دەیـانگوت ئـاخر شوێنێکی دەریای لـێ نیە کەشتی بۆ چیە؟ بەڵام نووح بە ئیلهامی خوای ئـەم کـارەی کردو کاتێك تۆفان هەستا بەرەو کێوەکانی سەنجار رۆیشت و ئاخری پاش رزگـاربوون لە

نوقم بوون، بەهۆی مارێك کە سەری بردبووە نێو کونێك کە لە کەشتیەکەدا بوو لـە کێوی جوودی لەنگەری گـرت و راوەسـتا. واسـیلی نیکیـتین لـە کتێبـی "پێـنج سـاڵ سـەفەر لـە رۆژهـەڵات" کـە لەلایـەن کەسـێك بـەناوی ئیسـرائیل یوسـف بنیـامین" نووسراوەو لە ساڵی 1856 لە پاریس چاپ کراوە کەلکی وەرگرتـوە دەنووسـێ: ئـەم کێوە لە چوار فرسەخی "زاخـۆ Zaxo" لـەو جێگایـەی کـە داوێنـی ئـارارات دەگاتـە کێوی کوردستان هەڵکەوتوە. هەموو خەڵکی ئەوێ بڕوایان وایە کە کەشتی نووح دوای رزگاربوون لە مەترسی تۆفان لەسەر ئەم چیایە راگیر بووە. بەشێك لە کـوردان سـاڵێ سێ جار دەچنە سەر لوتکی شاخ و سێ رۆژان لە وێندەرێ خەریکی عیبـادەت دەبـن. ئەو کوردانـەی خۆیـان لـە عـەولادەکانی خانـەدانی سـەناخریب دەزانـن و دەڵـێن ئـەو پادشایەش هەموو سـاڵێ رێورەسمێکـی بـۆ سـاڵوەگەری کەشـتی سـەیرو سـەمەرەی نووح بەرێوە دەبرد.

دیارە ئەم ریوایەتەی کەلدانیەکان لە تەورات وەرگیراوە کە داوێنـی کێـوی ئـارارات بە چیای کوردستان ناو دەباو ناوی ئەم کێوەشی لەسەر ئەو خاکە داناوە. بێگومـان

ئەو وتەی تەوراتیش نیشانەی زۆر قەدیم بوونی مێژووی کورد و خاکی کوردستانە کە لە جێی خۆیدا باس کراوە.

لە لووتکەی چیای جوودی کاولێکی جێ عیبادەت ماوەتەوە کە بە قسەی خەڵکی دەوەرەکە حەزرەتی نووح دروستی کردوەو ئەمڕۆ بە جێ عیبادەتی چیای جوودی بەناوبانگە. چیای جوودی زیاتر لە 7000 پا بەرزەو ئێستاش هەموو ساڵێ خەڵکێکی زۆر لە موسوڵمان و مەسیحی و یەزیدیەکان دەچنە سەر ئەو چیایەو سوپاس و ستایشی نووح دەکەن. سەروان دیکسۆن لە کتێبی "چەند سەفەرێك بۆ کوردستان" دا کە لە رۆژنامەی ژمارە چواری ساڵی 1910 دا چاپ و بلاو بۆتەوە،

هەروەها سەرهەنگ کارتسێف لە گۆڤاری ئەنجومەنی جوغرافیایی سەڵتەنەتی لقی قفقاز لە ساڵی 1891دا هاتوە بەدرێژی لەم بابەتە دواوە.

(کوردو کوردستان، واسیلی نیکیتین، وەرگێڕانی محمد قازی، ل82ـ184 لە حاشیەدا)

www.pertwk.com

زنجیرەی بڵاوکراوەکانی خانەی وەرگێڕان لە ساڵی 2005

ناوی کتێب	زمان	نووسەر	بابەت	وەرگێر
ئەفغانستان و پێنج ساڵ دەسەلاتی تالیبان	فارسی	وحید مژده	سیاسی	عەلی بیروەندی
تۆپەکە	ئینگلیزی	سی. ئیس. فۆریستەر	ڕۆمان	ئەمین شوان
ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمەریکا لەسەدەی (21)		ئا/(ئە نجومەنی دارشتنی ستراتیژی ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا)	سیاسی	دلاوەر عەبدوڵلا، مجید ساڵەح - تارا شێخ عوسمان
نهێنی یاری کاغەز	دانیمارکی	یۆستاین گاردەر	فەلسەفە	بەهرۆز حەسەن
کلتوری بەجیهانی بوون و بەجیهانی کردنی کلتور	عەرەبی	د.بورهان غلیۆن /د. سەمیر ئەمین	کۆمەڵناسی	خەبات مەحمود
چەند لا پەڕەیەك لە سەربوردەی خۆم	فارسی	سەدرەدین عەینی	ژیاننامە	عەزیز گەردی
ڕەوشی ئابووری وکۆمەلایەتی کوردی رواندز		ئی. ئار. لیچ	کۆمەلایەتی	عەزیز گەردی
تێگەیشتنی تیۆرە سیاسییەکان	فارسی	تۆماس ئارتۆر سپراگێنز	سیاسی	فەرشید شەریفی
التنین	کوردی	محەمەد موکری	ڕۆمان	نەبەز کەمال
پلاندانان و پلاندانانی ڕاگەیاندن	عەرەبی	د.عماد محمد حسین الهلالی	ڕاگەیاندن	دلاوەر عوسمان ساڵح
تۆماری شێتێك	ڕووسی	ن. گۆگۆڵ	شانۆی	جەلال تەقی
جوگرافیاو پەیوەندییە سیاسییە نێودەوڵەتییەکان	عەرەبی	محمد عبدالغنی سعودی	جوگرافی	جەزا تۆفیق تالیب ئەحمەد عەلی ئەحمەد
گەمییەکەی نوح	تورکی	یەشار کەمال	ڕۆمان	ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل
گوتارو وەرگێڕان	فارسی	عەلی سوڵحجوو	وەرگێڕان	کۆساری فەتاحی
رینێ دیکارت	ئەڵمانی	رینێ دیکارت	فەلسەفی	د. حەمید عەزیز
ڕۆژی شۆڕش	ئینگلیزی	ڕاجی عمر	مێژووی	شیاو محمود کاوە سەباح
دۆنی ئارام	عەرەبی	میخائیل شلۆخۆف	ڕۆمان	محەمەد حەمە ساڵح
دووبرا	ڕووسی	لێرمەنتۆف	شانۆی	جەلال تەقی
هونەری وانەگوتنەوە	عەرەبی	محمد عبد الرحیم عدس	پەروەردەی	محەمەد ساڵح مەلا حەسەن هۆرێنی
کلیلی دەسەلاتی چوارەم	عەرەبی	د.فاروق عمر علی	ڕاگەیاندن	هیوا ساڵح ئەحمەد
هنری کیسنجەر	عەرەبی	هنری کیسنجر	سیاسی	نەبەز کەمال نوری
شیخوخة کلیوباتراو أطفال المطر	کوردی	لەتیف هەڵمەت	هۆنراوە	لەتیف هەڵمەت
سەرچاوەکانی دیموکراسی	عەرەبی	لاری دا یمۆند	سیاسی	دلێر میرزا
خۆڕاگرەکان	عەرەبی	بۆریس گۆرباچۆڤ	ڕۆمان	خانەی ڕادوگا- مۆسکۆ
سۆفیگەرێتی	عەرەبی	نێکۆس کازەنتزاکیس		ڕەئوف حەسەن
نەریتی فاشیزم	فارسی	جۆن وایس	مێژووی	کارزان کاوسێن
کورتە مێژووی گۆڕانکارییەکانی کۆمەڵناسی	فارسی	بۆتۆڵ	کۆمەڵناسی	فەرشیدی شەریفی
تاو	عەرەبی	لاوتزۆ و چوانگ تزۆ	فەلسەفی	دیاری عەلی و ڕەئوف حەسەن
خاڵە ساڤا	ڕووسی	أ.پ.چیخۆف	شانۆی	جەلال تەقی
الأنفال الکورد و دولة العراق	کوردی	شۆڕش حاجی رسول	بەڵگەنامە ی	خانەی وەرگێڕان
ڕاوچی	عەرەبی	یەشار کەمال	چیرۆك	تەها ئەحمەد ڕەسول
زانستی کیمیا بۆ هەمووان	ئینگلیزی	جی.بی. شولپین	زانستی	د.بایەزید حەسەن

www.pertwk.com

صفحات من تأريخ كفاح الشعب الكوردي ج1	كوردی	فاتح ڕەسول	مێژووی	کەمال غەمبار
لەدەرباری شاوە بۆ زیندانی شۆڕش	عەرەبی	إحسان نرغی	سیاسی	ئەحمەد قادر سەعید
ڕۆڵی کارکردن لەگۆڕینی مرۆڤ بۆ مە یمون	ئەڵمانی	فردریك ئەنگڵس	کۆمەڵناسی	کەریم مەلا ڕەشید
هونەری شیعر	ئەڵمانی	ئەریستۆتلس	فەلسەفە	د.حەمید عەزیز
کۆمەڵگەی نەریتی و کۆمەڵگەی مۆدێرن	فارسی	مالکوم واترز	فەلسەفە	عبدوڵلاّ ڕەسوولی
خمسون قصيدة مترجمة عن الشعر الأنكليزى الحديث	ئینگلیزی	الأدب الأنكليزى	هۆنراوە	وفاء عبداللطيف زين العابدين
حەوت گوتار دەربارەی وەرگێڕان	فارسی	کورش صفوی	وەرگێڕان	رفعت مرادی
دیموکراسییەتی ڕاگەیاندن و پەیوەندیکردن	عەرەبی	د. محمد عبدالقادر حاتم	ڕاگەیاندن	مەم بورهان قانع
دڵشاد	عەرەبی	سەلیم بەرەکات	ڕۆمان	جەوهەر کرمانج
گوڵبژێرێك لە پەندو سەرهاتە ناوازەکان	عەرەبی	هادی عەلەوی	پەند	حسێن عوسمان نێرگسەجاڕی

ناوی کتێب	زمان	نووسەر	بابەت	وەرگێڕ
چەردەیەکی کۆمەڵایەتیانە لە مێژووی نوێی ئێراق /2	عەرەبی	د. عەلی وەردی	کۆمەڵناسی	کوێستان جەمال
چەردەیەکی کۆمەڵایەتییانە لەمێژووی نوێی ئێراق/5	عەرەبی	د. عەلی وەردی	کۆمەڵناسی	حەسەن جاف
چەردەیەکی کۆمەڵایەتییانە لە مێژووی نوێی عێراق بەرگی (6)	عەرەبی	علی وردی	کۆمەڵناسی	دلێر میرزا
چەردەیەکی کۆمەڵایەتییانە لە مێژووی نوێی عێراق پاشکۆی بەرگی (6)	عەرەبی	علی وردی	کۆمەڵناسی	دلێر میرزا

زنجیرەی بلاّوکراوەکانی خانەی وەرگێڕان لەساڵی 2006

ناوی کتێب	زمان	نووسەر	بابەت	وەرگێڕ
شانۆی هاوچەرخی سویدی	عەرەبی	د. فازڵ جاف	شانۆی	دلێر میرزا
Kurdish Folktalesچیرۆکی میللی کوردی	کوردی	محەمەد حەمە ساڵح	چیرۆك	ویلەر سانکستون
مارکسیسمی فەلسەفی و ئایدیالیستە	فارسی	حوسێن بشیریە	فەلسەفی	مەنسووری تەیفوری

www.pertwk.com

هێگلییەکان				
کۆمەڵناسی جەنگ	فارسی	گاستۆن بۆتۆڵ	کۆمەڵناسی	مەنسووری تەیفوری
یەکەمین ترپە عاشقانەییەکانی دڵم	فارسی	فروغ فەڕوغزاد	ئەدەبی	ئەبوبەکر قەرەداغی
سەفەرنامەی هێنری بێندەر	فارسی	هێنری بێندەر	مێژووی	ئەبوبەکر خۆشناو
ماڵی بووکە شووشە	ئینگلیزی	هێنریك ئیبسن	شانۆی	تەیمور تاهیر
چیرۆکەکانی دۆن	فارسیو عەرەبی	میخائیل شۆلۆخەف	چیرۆك	ئەکرەم عەلی
ژیان ماناى چییە؟	فارسی	برادلی ترور گریو	فکر	موسلیم ئەحمەد
داستانەکانی شانامەی فیردەوسی	فارسی	ئەسەدوللاّی شەعبانی	مێژووی	دلێر میرزا
سەرهەڵدان و دارمانی زلهێزەکان	ئەڵمانی	پاول کێنەدی	مێژووی	د. کوردۆ عەلی
صفحات من تأريخ كفاح الشعب الكوردي ج2	کوردی	فاتح ڕەسول	مێژووی	کەمال غەمبار
صفحات من تأريخ كفاح الشعب الكوردي ج3	کوردی	فاتح ڕەسول	مێژووی	کەمال غەمبار
هاونەتەوەیی قەومی کوردو ماد	فارسی	حەبیبوللاّ تابانی	مێژووی	جەلیل گادانی
ژیارو تازەگەری	فارسی	هەڤپەیڤینێك لە نێوان جەمشیدی بێهنام و رامینی جەهانبەگلوو	فکر	هیوا عەزیزی
سەربازێکی ئەمێریکایی	عەرەبی	ژەنەراڵ تۆمی فرانکس	یاداشت	باسط حەمە غەریب